

KRIVOTVORINA NOVČANICE MINISTARSTVA FINANCIJA KRALJEVSTVA SRBA, HRVATA I SLOVENACA OD 1000 DINARA - 4000 KRUNA IZ 1920. GODINE

Postojanje krivotvorina novčanice Ministarstva financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca od 1000 dinara - 4000 kruna iz 1920. godine spominje i novčarska, i kriminološka i numizmatička literatura. Usto, u numizmatičkoj literaturi objavljeni su slikovni prikazi i opisi krivotvorine od 1000 dinara - 4000 kruna. U ovom se članku upozorava na netočnosti i nedorečenosti u dosadašnjim opisima, a na temelju arhivskih dokumenata donose se dopune u prikazu obilježja te krivotvorine i navode se razlike između prave i krivotvorene novčanice od 1000 dinara - 4000 kruna iz 1920. godine.

Ključne riječi: novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna (1920.), krivotvorina

Prve novčanice Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca puštene u optjecaj u studenome 1919. godine bile su novčanice od 1 dinara (bez nadnevka, samo oznaka 1919. godine) i 1/2 dinara (s nadnevkom 1. veljače 1919. godine). Namijenjene su bile zamjeni i povlačenju iz optjecaja novčanica Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije od 10 dinara (izdanih 1893., puštenih u optjecaj 1908. godine) i 100 dinara (izdanih 1905., puštenih u optjecaj 1907. godine) naplativih u srebru. Nakon toga su početkom 1920. godine za potrebe zamjene i povlačenja austrougarskih kruna, a kako bi se izbjegle zabune u narodu, puštene u optjecaj novčanice koje su imale oznake vrijednosti - (naknadno otisnute) pretiske (žigove) i u krunama (u odnosu jedan prema četiri, kako je prethodno bilo odlučeno) u apoenima od 1/2 dinara - 2 krune (s nadnevkom 1. veljače 1919. godine), 1 dinar - 4 krune (bez nadnevka, samo oznaka godine 1919.), 5 dinara - 20 kruna (bez nadnevka, samo oznaka godine 1919.), 10 dinara - 40 kruna (s nadnevkom 1. veljače 1919. godine), 20 dinara - 80 kruna (s nadnevkom 1. veljače 1919. godine), 100 dinara - 400 kruna (bez nadnevka i godine), 1000 dinara - 4000 kruna (bez nadnevka i godine). Ministarstvo financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca bilo je emitent tih dinarskih i dinarsko-krunskih novčanica i njihova imena navedena su na tri jezika - srpskom (ćirilica), hrvatskom i slovenskom (latinica). Zakonsko sredstvo plaćanja dinarske i dinarsko-krunske novčanice iz 1919. i 1920. godine bile su, većina apoena, kraće vrijeme, i povučene su iz optjecaja uglavnom tijekom 1920-ih godina. Najdulje su u optjecaju bile novčanice od 100 dinara - 400 kruna i 1000 dinara - 4000 kruna, koje su zakonsko sredstvo plaćanja bile do siječnja 1929. godine i s naknadnom zamjenom do svibnja 1934. godine.¹

¹ Usp. Zmago Jelinčić, Katalog bankovcev jugoslovenskih dežel / Katalog novčanica jugoslavenskih zemalja / Paper money catalogue of Yugoslav countries, 1. del - redne izdaje / 1. dio - redovna izdanja / Part 1 - regular issues (Ljubljana: Samozaložba [Vlastita naklada], 1988.), 73.-77.; Јован Хаџи-Пешић, Новац

U pravilu, prilikom izdavanja serije novčanica apoeni su od najmanjeg do najvećeg uz različite motive lica i naličja, boje tiska i dimenzija, povezani vrstom papira i grafičkom izvedbom, stilski i ikonografski. Međutim, dinarske odnosno dinarsko-krunske novčanice iz 1919. i 1920. godine znatno se međusobno razlikuju, kvalitetom likovnog rješenja, kvalitetom papira i tiska te i dimenzijama. Dinarske odnosno dinarsko-krunske novčanice iz 1919. i 1920. godine izrađivane su (dizajnirane i tiskane) na različitim mjestima, i u Kraljevstvu SHS (Zagreb) i u inozemstvu (Prag, Pariz). Novčanica od 1000 dinara - 4000 kruna izrađena je u Parizu, u tiskari Banque de France.² Likovna rješenja i gravure dinarskih i dinarsko-krunskih novčanica iz 1919. i 1920. godine izradili su naši i strani grafičari. Autorstvo likovnih rješenja i gravura novčanica od 1 dinar odnosno 1 dinar - 4 krune, 5 dinara - 20 kruna te i 1000 dinara - 4000 kruna, koje su izrađene u Francuskoj nije na novčanicama navedeno, a niti utvrđeno.³

Краљевине Југославије 1918-1941. (Београд: Народна банка Југославије, 1995.), 33.-61.; *Željko Stojanović*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia (Београд: *Željko Stojanović* [Vlastita naklada], 1996.), 88.-96.; *Zmago Jelinčič*, Dinarsko krunska serija / Dinar Crown series (Ljubljana: Samozaložba [Vlastita naklada], 1997.); *Zmago Jelinčič*, "Dinarsko - krunska serija" (1-3), Numizmatički časopis Dinar, br. 7 - br. 9, (1997. - 1998), (1) br. 7, 36.-39., (2) br. 8, 38.-40., (3) br. 9, 36.-38.; Новчанице Југославије 1918 - 1997, прир. *Војислав Томић*, *Станко Цвијан* (Београд: Народна банка Југославије, 1997.), 39.-47.; *Borna Barac*, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije / Banknotes of the Yugoslavia and the States of the Former Yugoslavia 1767-2002 (Zagreb: Obol - naklada. d.o.o., 2002.), 174.-176.; *Жељко Стојановић*, Новчанице Народне банке 1884-2004 (Београд: Југословенски преглед, 2004.), 50.-51., [56.-62.]; *Željko Stojanović*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije / Standardkatalog für das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Standard Reference Guide to Serbian and Yugoslav Paper Money (Београд: Sanimex, 2007.), 76.-86.; *Zlatko Višćević*, The Guide to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia (Rijeka: Zlatko Višćević [Vlastita naklada], 2007.), 399.-403.; *Zlatko Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije / Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia (Rijeka: Numizmatičko društvo "Castua" Kastav, 2011.), 868.-870., 872., 875.-876., 878.; *Svetlana Pantelić*, "Novčanica od 1 i pola dinara iz 1919. godine - prvi novac Kraljevine SHS" / "The 1-Dinar and 1/2-Dinar Banknotes from 1919 - The first Banknotes of the Kingdom of SCS", Bankarstvo, vol. 46, br. 2, (2017.), 130.-139.; *Svetlana Pantelić*, "Dinarsko - krunske novčanice" / "Dinar - Crown Banknotes", Bankarstvo, vol. 46, br. 3, (2017.), 130.-141.; *Milorad Stokin*, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-srba-hrvata-i-slovenaca/> (pristupljeno 10.7.2019.); "Југословенски динар", https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски_динар (pristupljeno 15.7.2019.). I ondje navedena literatura.

² Usp. *Z. Jelinčič*, Dinarsko krunska serija, 46., 78.-229.; *J. Хаџи-Пешић*, Новац Краљевине Југославије 1918-1941., 42., 49.-50.; Новчанице Југославије 1918 - 1997, 7.-8., 15., 21.-22., 29.-30.; *Z. Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, 868.-870., 872., 875.-876., 878.; *S. Pantelić*, "Novčanica od 1 i pola dinara iz 1919. godine - prvi novac Kraljevine SHS", 130.-131., 138.; *S. Pantelić*, "Dinarsko - krunske novčanice", 138.-141.; *M. Stokin*, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-srba-hrvata-i-slovenaca/>; *Vladimir Geiger*, "Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije jugoslavenskih novčanica, 1919.-1929.", u: Jugoslavija između ujedinjenja i razlaza. Hrvatsko-srpski odnosi u kontekstu društvenog razvoja dve Jugoslavije 1918-1991, ur. *Bojan Dimitrijević* i *Mario Jareb* (Београд: Institut za savremenu istoriju - Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2018.), 73.-79.

³ Usp. *Vladimir Geiger*, "Naši likovni umjetnici, autori jugoslavenskih novčanica međuratnog razdoblja (1918.-1941.)", Numizmatičke vijesti, br. 38, (1984.), 92.-93., 96. i *Vladimir Geiger* i *Osman Hasanpašić*, "Grafički dizajn novca. Naši likovni umjetnici autori jugoslavenskih novčanica međuratnog razdoblja (1918-1941)" (2), Pogled, List Radne zajednice Zagrebačka banka, god. III, br. 17, (1985.), 3.; *Z. Jelinčič*, Dinarsko krunska serija, 78.-235.; *J. Хаџи-Пешић*, Новац Краљевине Југославије 1918-1941., 35.; *Z.*

Na naličju dinarskih i dinarsko-krunskih novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS iz 1919. i 1920. godine natpis je na francuskom jeziku (a zakonska odredba o krivotvorenju i kod novčanica od 1000 dinara - 4000 kruna i 100 dinara - 400 kruna i na licu novčanice). No natpisi na dinarsko-krunskim novčanicama obiluju pravopisnim greškama na hrvatskom i slovenskom jeziku.⁴ Tako na novčanici od 1000 dinara - 4000 kruna na slovenskom piše: Ministerstvo [sic!] financ Kraljevstva [sic!] Srbov, Hrvatov in Slovencev. Jezična neujednačenost i pravopisne netočnosti i tiskarske pogriješke, uz izrazitu neujednačenost dizajna i ikonografije te grafičke i tiskarske kvalitete, kao i raznolike i međusobno neusklađene veličine i apoena i dimenzija dinarskih i dinarsko-krunskih novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS iz 1919. i 1920. godine nedvojbeno je potvrda improvizacije rješenja i nesnažajnja novonastale države u prilično teškom neposrednom poslijeratnom vremenu.⁵

*

Opis novčanice od 1000 dinara - 4000 kruna objavila je Narodna banka Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca u Službenim novinama Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca 21. veljače 1920. godine, prigodom obnarodovanja njezina puštanja u optjecaj:

Novčanica od 1000 dinara ili 4000 kruna.

Čist crtež novčanice na hartiji iznosi, s lica: širine 223, visine 115 mm., s naličja: širine 227, visine 119 mm. I s lica i s naličja boja je ljubičasto plavkasta. Na licu, s leve strane predstavljena je poljoprivreda: boginja izobilja; žetelac sa srpom i snopom žita, devojka s korpom raznog voća. S desne strane industrija: boginja veština, rudar, rukodelac s čekićima, s globusom, s urnom. Na sredi u belom kolutu, u samoj hartiji, kad se kroz novčanicu gleda spram svetlosti, bilo s lica bilo s naličja, vidi se poznata glava kosovskog junaka Miloša Obilića.⁶ Više toga koluta štampano u crvenkastomrkoj boji

Višćević, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, 868., 872., 875.-876., 878.; *V. Geiger*, "Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije jugoslavenskih novčanica, 1919.-1929.", 74. No *Zmago Jelinčić* u svojoj knjizi *Dinarsko kronska serija*, 216., 220., 224., 228. navodi netočno, očito zabunom, da su novčanicu od 1000 dinara - 4000 kruna izradili *A. Vauthier* sc. [Andréa Vauthier-Galle] i *L. Massey* exc. [Louis Massey] te da je tiskana u Parizu, H. Cabasson inv. Direx. [Guillaume Cabasson (Guillaume Alphonse Harang Cabasson)], kao što je to točno naveo i za novčanicu od 100 dinara - 400 kruna. Kasnije tako preuzimaju i netočno navode *Zlatko Višćević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, 876. te *Vladimir Geiger*, "Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije jugoslavenskih novčanica, 1919.-1929.", 74.

⁴ Usp. *Zlatko Višćević*, "Pravopisne greške na novčanicama Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca", <http://blog.dnevnik.hr/hrvatskanumizmatika/2011/10/index.html> (pristupljeno 20.4.2019.).

⁵ *V. Geiger*, "Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije jugoslavenskih novčanica, 1919.-1929.", 81.

⁶ Riječ je o izmaštanom liku Miloša Obilića, - u profilu (s desna) s bogato ukrašenom kacigom na glavi - lik zmaja na kacigi ukazuje na legendu o Miloševom natprirodnom rođenju i snazi (njegova majka je vila, a njegov je otac zmaj), kakav je po uzoru na bakrorez *Samuela Lenhardta* "Der Serbischer Ritter Milosh Obilitsch von Pozerje, tapferste Held" iz 1829. godine, uobičajeno prikazivan tijekom 19. stoljeća, a i kasnije sve do naših dana. Preuzimanjem lika Miloša Obilića, junaka srpskih legendi i epske poezije koji je, prema narodnoj predaji, ubio osmanlijskog sultana Murata I. u bitki na Kosovu polju 1389. godine, i koji je postao uzorom svetog ratnika i oličenjem srpskih vitezova koji su dali život za Kosovo u borbi protiv nevjernika, istaknuta je srbijanska ratnička i kršćanska povijest i tradicija, koja je i u novoj južnoslavenskoj državi trebala biti kontinuitet i naglasak.

slovima “хиљада динара” i levo i desno od toga ciframa po “1000” i ispod tih cifara levo “hiljada dinara”, desno “tisoć dinara”, a više toga “Министарство финансија Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, Министарство финансија Кралјевства Срба, Хрвата и Словенаса, Ministerstvo [sic!] financ Kraljevstva [sic!] Srbov, Hrvatov in Slovencev.” Ispod koluta: “Министар финансија Др. М.[омчило] Нинчић” (potpis rukopisnim slovima). Na samom tome штампао crvenom bojom broj “4000”, i ispod toga broja “круна - круна - kron”. Pri dnu, levo, ispod nogu boginje izobilja “§ 145 Kr.[ivičnog] Zak[ona] Falsifikovanje Banknota kazni se robijom”; desno, ispod nogu boginje veština: “Loi du 23. sept.[embre] 1885. § 145. du Code Pénal la falsification des billets de banque es punie d’emprisonnement”. Na naličju: Venac oko rečenog belog kruga s glavom [Miloša] Obilića, u vencu boginje: žetve, nauke, plovidbe, industrije. Levo i desno od venca okruglo uokvirena po jedna ženska glava i između venca i glava po kita lisnatog cveća; više tih glava levo i desno, cifrom, po broj “1000”, a ispod glava “mille dinars” između tih brojeva, više venca: “Ministère des Finances du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes”, na dnu venca, kao na licu: “4000 круна - круна - kron”.⁷

Opis novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna objavila je Narodna banka Kraljevine SHS i u Službenim novinama Kraljevine SHS i 25. ožujka 1929. prigodom obnarodovanja rješenja od 17. siječnja 1929. o njezinom povlačenju iz optjecaja.⁸

Novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna na licu i na naličju izvedena je ljubičasto-plavkastom bojom, i veličine je papira 240 x 132 (crteža lica 227 x 119 i naličja 228 x 120) mm (veličina papira i crteža, lica i naličja, i nijansa otiska varira te u numizmatičkoj literaturi postoje i neznatno drugačiji navodi). Na licu novčanice lijevo je alegorijski prikaz zemljoradnje: u sredini boginja izobilja, lijevo djevojka s košarom različitih plodova (voća), desno sjedi žetelac sa srpom u desnoj ruci i snopom pšenice. Desno na licu novčanice nalazi se alegorijski prikaz industrije: u sredini boginja vještine, lijevo sjedi mladić s čekićem (kladivom) u desnoj ruci, naslonjen na globus, a u lijevoj ruci drži kamenu urnu. Na desnoj strani stoji rudar s rudarskim alatom. U krugu u sredini nalazi se vodeni znak: portret (glava) Miloša Obilića u profilu (s desna) s bogato ukrašenom kacigom na glavi (prikaz Miloša Obilića u vodenom znaku isti je kao crtež na novčanicama od 1 dinara odnosno 1 dinar - 4 krune i 5 dinara - 20 kruna izdane 1919. godine). Na naličju novčanice središnji je stilizirani dvostruki krug (vijenac) oko vodenog znaka, u vijencu su boginja žetve, znanosti, plovidbe i industrije, a uz vijenac su snopovi maslinovih grana.⁹ Opis novčanice od 1000 dinara - 4000

⁷ “Народна банка Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца”, Службене новине Кралјевства Срба, Хрвата и Словенаса, бр. 39, 21. 2. 1920., 3. [obavijest o puštanju u optjecaj i opis novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna, 100 dinara - 400 kruna, 20 dinara - 80 kruna, 10 dinara 40 kruna i 5 dinara - 20 kruna].

⁸ Usp. “Народна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца”, Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, бр. 70, 25. 3. 1929., 2. [obavijest o povlačenju iz optjecaja i opis novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna].

⁹ V. Geiger, “Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije jugoslavenskih novčanica, 1919.-1929.”, 79. Usp. Z. Jelinić, Katalog bankovcev jugoslovanskih dežel, 1. del - redne izdaje, 77.; J. Хаџи-Пешић, Новац Краљевине Југославије 1918-1941., 47.-48., 57., 59.; Ž. Stojanović, Papirni novac Srbije i Jugoslavije, 96.; Z. Jelinić, Dinarsko kronski serija, 30.-32., 216.-229.; Новчанице Југославије 1918 - 1997, 47.; B. Barac, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije, 176.; Ж.

НАРОДНА БАНКА

КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

По решењу Управног Одбора од 16. јула 1925. год. и накнадном решењу Главног Управног Одбора Народне Банке од 9. јула 1928. год., као и одобрењу Господина Министра Финансија И. Бр. 17698 од 21. јула 1925. год. и Министра Трговине и Индустије VI. бр. 1159 од 27. марта 1926. год.,

повлаче се из течаја
новчанице државног издања
од Дин. 1000 — Круна 4000

Опис ове новчанице, у главном, у овоме је:

Чист цртеж новчанице на хартији износи, с лица: ширине 223, висине 115 мм., с наличја: ширине 227, висине 119 мм. И с лица и с наличја боја је љубичасто плавкаста.

НА ЛИЦУ, с леве стране представљена је пољопривреда: богиња изобиља, жетелац са српом и снопом жита, девојка с корлом равном воћа. С десне стране индустрија: богиња вештина, рудар, рукоделац с чекићима, с глобусом, с урном. На среди у беломе колуту, у самој хартији кад се кроз новчаницу гледа спрам светлости, било с лица било с наличја, види се позната глава косовског јунака Милоша Обилића. Више тога колута штампано у црвенкасто мркој боји словима „хиљада динара“ и лево и десно од тога, цифрама по „1000“ испод тих цифара лево: „hiljada dinara“ десно „tisoć dinara“ а више тога: „Министарство Финансија Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, Ministarstvo Financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, Ministerstvo Financ Kraljevstva Srbov, Hrvatov in Slovencev“. Испод колута: Министар Финансија Д-р М. Нунчић (потпис рукописним словима). На самом томе наштампан црвеном бојом број „4000“, и испод тога броја kruna — круна — kron. При дну, лево, испод ногу богиње изобиља: „§. 145 Кр. Зак. фалсификовање банкнота кавни се робијом“, десно, испод ногу богиње вештина: „Loi du 23. sept. 1885. § 145 du Code Pénal la falsification des billets de banque est punie d'emprisonnement“.

НА НАЛИЧЈУ: венац око реченог белог колута с главом Обилића, у венцу богиње: жетве, науке, пловидбе, индустрије. Лево и десно од венца округло уоквирена по једна женска глава и између венца и глава по кита лиснатог цвећа; више тих глава лево и десно, цифром, по број „1000“, а испод глава: „mille dinars“ између тих бројева, више венца: „Ministère des Finances du Royaume des Serbes, Croates et Slovènes“ на дну венца, као на лицу: „4000 kruna — круна — kron“.

За новчанице ове, које се из течаја повлаче, добија се, заменом, пуна вредност у другим банчаним новчаницама. Замена ће се вршити, како код саме Народне Банке у Београду, тако и код сваког банчиног филијала у земљи, за време од пет година; иначе по истеку пет година, од дана када овај позив изађе трећи пут у Службеним Новинама, ове новчанице неће више вредети и Банка их неће исплаћивати.

Бр. 6091

17. јануара 1929. год.
у Београду.

УПРАВА
НАРОДНЕ БАНКЕ

КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

990 28/III, 25/V

Obavijest Narodne banke Kraljevine SHS o povlačenju iz optjecaja novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna, Službene novine Kraljevine SHS br. 70 od 25. ožujka 1929.

kruna u Službenim novinama Kraljevstva SHS, koji kasnije preuzima i numizmatička literatura, navod je, da su na naličju u stiliziranim krugovima (medaljonima) dvije ženske glave, - no nedvojbeno, lijevo je ženska glava klasičnog antičkog tipa u profilu (s desna) - Cerera (Demetra), boginja zemlje, poljoprivrede i uroda, plodnosti i majčinske ljubavi, a desno je muška glava klasičnog antičkog tipa u profilu (s lijeva) iz koje izlaze krila - Merkur (Hermes), bog trgovine i zaštitnik putnika. (Na europskim novčanicama toga vremena Cerera (Demetra) i Merkur (Hermes) prikazivani su često zajedno.) Na novčanici Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna, kao i na ostalim novčanicama dinarske i dinarsko-krunske serije iz 1919. i 1920. godine (izuzev novčanice najmanje nominalne od 1/2 dinara odnosno od 1/2 dinara - 2 kruna) nema grba Kraljevstva SHS.¹⁰

Dizajnom i ikonografijom ova novčanica pripada tipu novčanica kakve je Banque de France za potrebe mnogobrojnih zemalja izrađivala napose tijekom druge polovine 19. stoljeća. Ikonografski, riječ je o klasičnom antičko-renesansnom inventaru, na novčanicama, napose europskim i američkim (USA), učestalo korištenom do kraja 19. i početkom 20. stoljeća. Novčanica od 1000 dinara - 4000 kruna dizajnom i ikonografijom podsjećaja i na novčanice Privilegovane narodne banke Kraljevine Srbije iz tog vremena. Na temelju dostupnih podataka moguće je pretpostaviti, da je Banque de France za izradu novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna koristila postojeće, ranije izrađene, vinjete odnosno matrice za novčanice.¹¹

*

Dinarske i dinarsko-krunske novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS iz 1919. i 1920. godine bile su nezadovoljavajuće kvalitete papira i tiska, što je pridonijelo pojavi mnogobrojnih krivotvorina, a to je zahtijevalo njihovo što skorije povlačenje iz optjecaja.¹² Prema navodima u policijskoj/kriminološkoj literaturi iz vremena Kraljevine

Стојановић, Новчанице Народне банке 1884-2004, [62.]; Ž. *Stojanović*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije, 86.; Z. Višević, The Guide to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia, 403.; Z. *Višević*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije, 878.; S. *Pantelić*, "Dinarsko - krunske novčanice", 141; M. *Stokin*, "Notafilija. Novčanice Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca", <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-srba-hrvata-i-slovenaca/>; "Југословенски динар", https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски_динар.

¹⁰ Usp. V. *Geiger*, "Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije jugoslavenskih novčanica, 1919.-1929.", 74.-79.

¹¹ V. *Geiger*, "Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije jugoslavenskih novčanica, 1919.-1929.", 79.-80. Nedvojbeno je da je naličje novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 100 dinara - 400 kruna izrađeno prema predlošku odnosno matrici naličja novčanica Banque de France od 100 franaka tiskanih od 1863. do 1882. godine, i koje su zakonsko sredstvo plaćanja bile do početka 1923. godine (novčanice poznate kao Billet de 100 francs type 1862), a koje su izradili *Pierre-Nicolas Brisset*, francuski slikar i grafičar te ranije spomenuti *G. Cabasson*, *A. Vauthier-Galle* i *L. Massey*. Usp. "Billet de 100 francs bleu (1863)", [https://fr.wikipedia.org/wiki/Billet_de_100_francs_bleu_\(1863\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/Billet_de_100_francs_bleu_(1863)) (pristupljeno 10.11.2019.).

¹² Usp. Arhiv Jugoslavije (AJ), Beograd, fond 65. Ministarstvo trgovine i industrije [Kraljevine Jugoslavije], 1083-2058, Glavnom odboru Narodne banke Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, Ministarstvo trgovine i industrije, 25. maja 1920. [o krivotvorinama dinarsko-krunskih novčanica]; Народна Банка 1884 - 1934 ([Beograd]: Завод за израду новчаница - Топчидер, [1934.]), 251.-252.; *Miodrag Ugričić*, Novčani sistem Jugoslavije (Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije, 1967.), 116.-117.; J. *Хаџи-Пеуић*, Новац Краљевине Југославије 1918-1941., 50-51; Z. *Jelinčić*, Dinarsko

Jugoslavije novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna znatno manje je krivotvorena od ostalih dinarskih i dinarsko-krunskih novčanica iz 1919. i 1920. godine (jedino novčanica najmanje nominale od 1/2 dinara odnosno od 1/2 dinara - 2 kruna nije krivotvorena), i zabilježena su (samo) dva tipa krivotvorine novčanice od 1000 dinara - 4000 kruna, najveće nominale dinarsko-krunske serije.¹³

U numizmatičkoj literaturi i katalogima novčanica spominje se postojanje krivotvorina novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna, ali najčešće bez opisa. Tek ponegdje naveden je i opis krivotvorina te novčanice.

Tako Željko Stojanović u svojem katalogu Papirni novac Srbije i Jugoslavije, objavljenom 1996. godine, navodi da postoje „falsifikati sa imitacijom vodenog žiga“ / „Falsifikovane novčanice imaju uspješno imitiran vodeni žig i kontrolni trocifreni broj identičan je sa posljednje tri cifre malog osmocifernog serijskog broja na sredini novčanice“.¹⁴ No zatim Stojanović u svojoj knjizi Novčanice Narodne banke 1884-2004, objavljenom 2004. godine, u opširnijem opisu krivotvorine novčanice od 1000 dinara - 4000 kruna navodi: „Postoje falsifikati čiji je papir bez vodenog žiga ili sa blago odštampanim motivom vodenog žiga. Karakteristično je da posljednje tri cifre kontrolnog broja (mali osmocifreni broj u gornjem delu na sredini lica novčanice) nisu identične sa trocifrenim rednim brojem“.¹⁵ Riječ je očito o netočnom navodu. Nepoklapanje zadnje tri brojke kontrolnog i serijskog broja novčanice svojstveno je za krivotvorine novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 100 dinara - 400 kruna. Stojanovićev navod o nepoklapanju zadnjih triju brojki kod krivotvorina novčanice od 1000 dinara - 4000 kruna ne spominje se nigdje drugdje u numizmatičkoj literaturi, niti u arhivskim izvorima, a to ne potvrđuju poznati primjerci krivotvorina te novčanice. Stojanović pak kasnije u svojem Nacionalnom katalogu novčanica Srbije i Jugoslavije, objavljenom 2007. godine, navodi samo da postoje „Falsifikati sa imitacijom vodenog žiga“.¹⁶

Zmago Jelinčić, ponajbolji poznavatelj dinarskih i dinarsko-krunskih novčanica iz 1919. i 1920. godine, u svojoj je knjizi Dinarsko krunska serija / Dinar crown series objavljenom 1997. godine, objavio i slikovne prikaze dvije krivotvorine novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna. Riječ je o krivotvorinama, - jednoj izrađenoj tiskarskom (grafičkom) tehnikom i jednoj izrađenoj crtanjem i nedovršenoj. Jelinčić donosi i opis krivotvorine novčanice od 1000 dinara -

krunska serija, 50.-74., 102.-103., 154.-163., 174.-181., 190.-193., 212.-215., 230.-233.; Z. Jelinčić, „Dinarsko - krunska serija“ (3), 36.-38.; Ivan M. Becić, Finansijska politika Kraljevine SHS 1918-1923. (Beograd: Stubovi kulture, 2003.), 132.-133.; Vladimir Geiger, „Prilog poznavanju krivotvorenja novčanica Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslavije“, Numizmatičke vijesti, br. 56, (2003.), 219.-221., 226.; Ж. Стојановић, Новчанице Народне банке 1884-2004, 53.; Vladimir Geiger, „Krivotvorine novčanice od 20 dinara/80 kruna (1919.) Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca“, Numizmatičke vijesti, br. 63, (2010.), 156.-162.; Иван М. Бечић, Министарство финансија Краљевине Југославије 1918-1941 (Београд: Институт за савремену историју, 2012.), 369.-370.; Vladimir Geiger, „Izvjestaj o krivotvorinama novčanice od 10 dinara - 40 kruna Ministarstva financija Kraljevstva SHS izdanja 1919. godine“, Numizmatičke vijesti, br. 72, (2019.), 157.-166. I ondje navedeni izvori i literatura.

¹³ Usp. Vasa Lazarević, Meђunarodna policija. Историја, рад, резултати (Београд: Издање пишево, 1933.), 132.

¹⁴ Ž. Stojanović, Papirni novac Srbije i Jugoslavije, 96.

¹⁵ Ж. Стојановић, Новчанице Народне банке 1884-2004, [62.]

¹⁶ Ž. Stojanović, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije, 86.

4000 kruna te navodi da su najznačajnije razlike između prave i tiskarskim postupkom krivotvorene novčanice nekvalitetno izrađen vodeni znak, razlike u broječanim oznakama, napose kod brojki 3 i 4, i tisak je krivotvorine znatno nejasan i plošan („najbolj evidentne razlike od originala: slab vodeni tisk; ponaredkov te vrste je bilo izredno malo v obtoku, vendar so v njem zaradi izredno dobre izdelave tudi ostali do konca uporabe; pri tisku so uporabljali različno vrsto numeratorja, kot pri originalnem bankovcu, zato se posamezne cifre med seboj v dobršni meri razlikujejo; predvsem pa to velja za cifri 2 in 4; na splošno tisk bolj nejasen in površinski“).¹⁷

U Arhivu Jugoslavije u Beogradu, u fondu Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije u Mađarskoj - Budimpešti sačuvana je i opsežna dokumentacija iz 1919. i 1920-ih godina o krivotvorenju novca Kraljevstva / Kraljevine SHS u Mađarskoj, ponajprije o krivotvorenju markica za nostrifikaciju - markiranje austro-ugarskih krunskih novčanica te i o krivotvorenju dinarskih i dinarsko-krunskih novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS.¹⁸ U tom arhivskom gradivu nalazi se i dopis kojim je Narodna banka Kraljevstva SHS, Beograd 6. rujna 1920. godine izvjestila Srpsko narodno predstavništvo u Budimpešti o krivotvorinama novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 20 dinara - 80 kruna i 1000 dinara - 4000 kruna: „Ovo dana došlo nam je do ruku jedna lažna novčanica od 1000 din.[ara] ili 4000 kruna. A na nekoliko dana pre toga došle su nam do ruku i lažne novčanice od 20 din.[ara] ili 80 kruna. I koliko smo do sada mogli saznati, poreklo ovih [lažnih] novčanica kao da će biti u tamošnjim krajevima. Stoga mislimo, da će biti mesta i da vam ovo znanja radi javimo i da vam navedemo i znake po kojima se ove lažne [novčanice] razlikuju od pravih.“ Prema tom opisu značajke krivotvorine novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna po kojima je moguće prepoznati je li riječ o pravoj novčanici ili krivotvorini jesu ove:

- 1) *Vodotisak na lažnoj [novčanici] je rđavo izrađen presovanjem i razlikuje se od vodotiska na pravim novčanicama. Kad se poredi vodotisak na pravim novčanicama sa vodotiskom na lažnim [novčanicama] vidi se, da je vodotisak na lažnima [novčanicama] veći i da je nos [Miloša Obilića] šiljast dok je na pravima [novčanicama] vodotisak manji i nos [Miloša Obilića] okrugao; zatim na lažnima [novčanicama] brada [Miloša Obilića] je rđavo izrađena;*
- 2) *Na pravima [novčanicama] boja plava ide u crvenkasto, dok je na lažnima [novčanicama] plava bez nijanse u crvenkasto;*
- 3) *Na licu novčanica ona polja na kojima je upisan § 145 kr.[ivičnog] zakona [i t.d. i] Loi du 23. Septembre 1885. i t.d., na pravima [novčanicama] su ta polja crvenkasta i razlikuju se potpuno od boje figura i crteža, a na lažnoj [novčanici] u tim poljima je boja plava i ne razlikuje se od boje figura i crteža;*
- 4) *Na poleđini [novčanice] na desnom medaljonu, ženska glava [sic!] ima ogrlicu od bisernih zrna i prvo zrno na ogrlici je van vrata dok je na lažnoj [novčanici] u samom vratu; i*

¹⁷ Z. Jelinčić, Dinarsko kronska serija, 230.

¹⁸ AJ, Beograd, fond 396. Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije u Mađarskoj - Budimpešti, Odnosi između KJ (KSHS) i Mađarske, 1919-1941, fasc. 15 - 32, Falsifikovanje kruna i dinara u Mađarskoj i njihov promet u KSHS. 1919-1928 god.

5) *Na lažnoj novčanici tekstovi su štampani dugim tankim slovima, dok su na pravima [novčanicama] štampani kraćim i masnijim slovima.*¹⁹

Nakon svega, moguće je zaključiti - kod krivotvorine novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna iz 1920. godine:

- tisak krivotvorene novčanice je nejasan, blijed, i izveden je plošno;
- na pravim novčanicama plava boja prelazi u crvenkasto, dok je na krivotvorenima plava bez nijanse prijelaza u crvenkasto;
- na licu novčanice ona polja na kojima je upisana odredba o krivotvorenju, lijevo dolje “§ 145 Kr.[ivičnog] Zak[ona] Falsifikovanje Banknota kazni se robijom” i desno dolje “Loi du 23. sept.[embre] 1885. § 145. du Code Pénal la falsification des billets de banque es punie d’ emprisonnement”, - na pravim novčanicama su crvenkasta i razlikuju se u potpunosti od boje likova iznad i crteža, a na krivotvorenoj novčanici u tim poljima boja je plava i ne razlikuje se od boje likova i crteža;
- krivotvoreni vodeni znak je oponašan prešanjem tog dijela papira, manje ili više uspješno, i nešto je veći od vodenog znaka na pravim novčanicama;
- kod krivotvorenog vodenog znaka nos Miloša Obilića je šiljast, a kod vodenog znaka prave novčanice okrugao;
- kod krivotvorenog vodenog znaka brada Miloša Obilića loše je izrađena, što je vidljivo u usporedbi s pravom novčanicom;
- na naličju novčanice kod lika Merkura (Hermesa) u stiliziranom krugu (medaljONU) desno kod krivotvorene novčanice u ogrlici od bisernih zrna na vratu Merkura prvo zrno je (izrazito) u vratu, a kod pravih novčanica je na vratu;
- na krivotvorenoj novčanici tekstovi su otisnuti dugim tankim slovima, dok su na pravima novčanicama otisnuti kraćim i masnijim slovima;
- kod krivotvorina zamjetne su i razlike i u brojčanim oznakama na licu novčanice, (kod kontrolnog i serijskog broja), napose kod brojki 3 i 4 koje se po tipu drugačije od ostalih brojki.

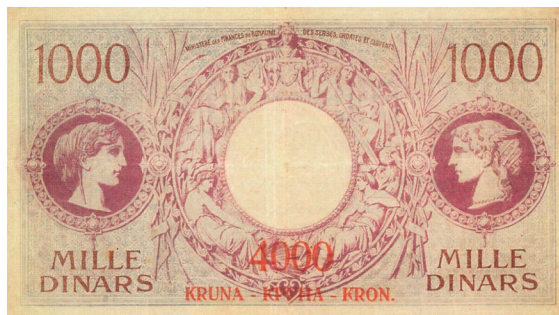
*

Novčanica Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna iz 1920. godine pripada kolekcionarski najpoželjnijim novčanicama, i samo ponajbolje numizmatičke zbirke imaju i tu novčanicu. Novčanica od 1000 dinara - 4000 kruna rijetko se nudi na prodaju na kolekcionarskom tržištu, i tada postiže znatnu cijenu, a zbog izrazite rijetkosti, ne samo u prvoj kvaliteti, zanimljiva je i europskim i svjetskim numizmatičarima. Kako novčanica od 1000 dinara - 4000 kruna ne ide u red onih dinarsko-krunskih novčanica iz 1919. i 1920. godine koje su u više navrata i znatnije krivotvorene, krivotvorine te novčanice osobito su rijetke.

¹⁹ AJ, Beograd, fond 396. Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije u Mađarskoj - Budimpešti, Odnosi između KJ (KSHS) i Mađarske, 1919-1941, fasc. 15 - 32, Falsifikovanje kruna i dinara u Mađarskoj i njihov promet u KSHS. 1919-1928 god., - Falsifikovane hiljadarke kruna i njihov opis 1920., 32 - 87-88 i 32 - 90-91, - Narodna banka Kralj.[evstva] Srba, Hrvata i Slovenaca, № 16523, Beograd, 6. septembra 1920 Kraljevsko srpskom predstavništvu Budim Pešta.

Novčanica Ministarstva financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca od 1000 dinara - 4000 kruna

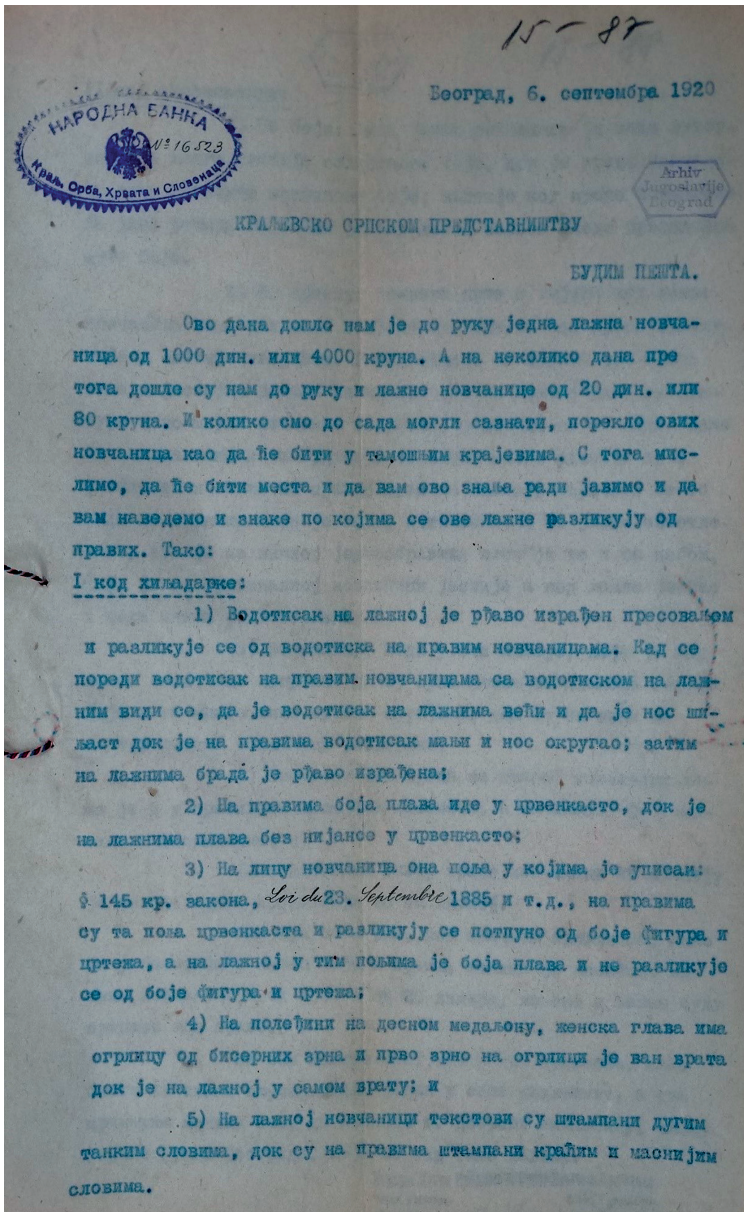
Krivotvorina novčanice Ministarstva financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca od 1000 dinara - 4000 kruna

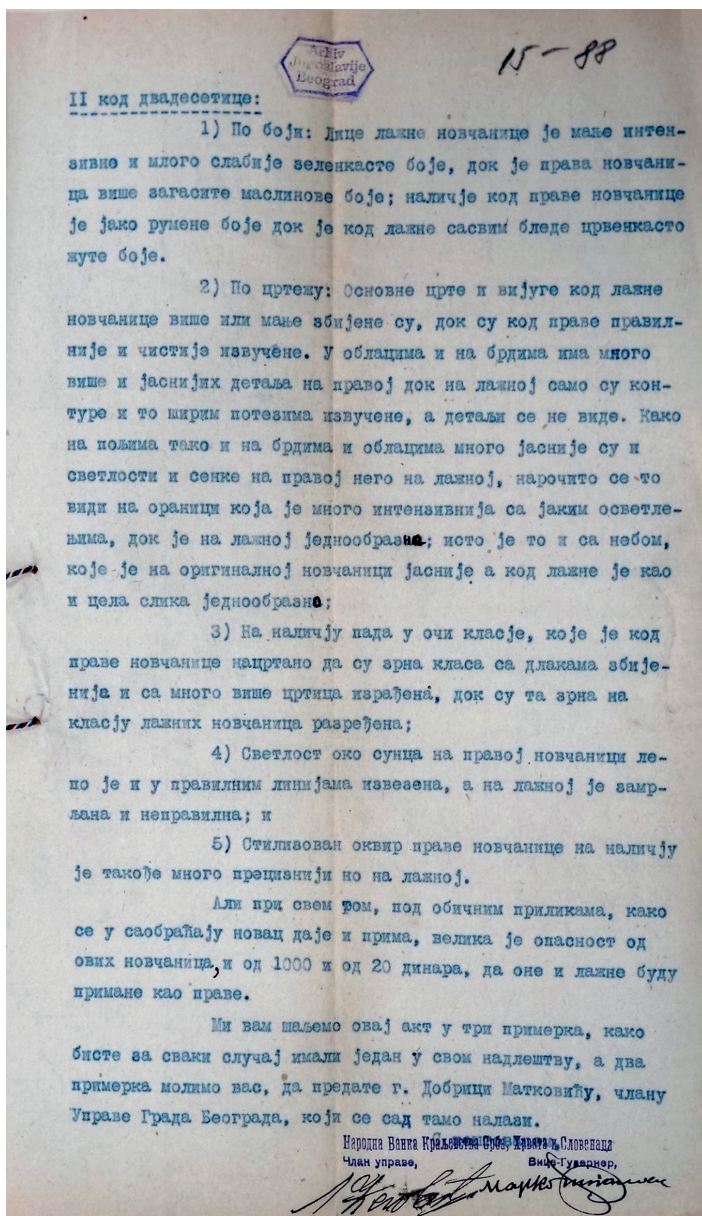

U vodenom znaku novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna prikazan je portret (glava) Miloša Obilića u profilu (s desna) s bogato ukrašenom kacigom na glavi - lik zmaja na kacigi. Kod krivotvorenih novčanica vodeni znak je oponašan prešanjem tog dijela papira i nije izrađen kvalitetno i od vodenog znaka na pravim novčanicama razlikuje se po tome što je nešto veći, zatim nos Miloša Obilića je šiljast, a kod pravih novčanica je zaobljen, i kod krivotvorenih novčanica brada Miloša Obilića je loše izrađena.

Detalj naličja novčanice Ministarstva financija Kraljevstva SHS od 1000 dinara - 4000 kruna - lik Merkura (Hermesa), boga trgovine i zaštitnika putnika, u stiliziranom krugu (medaljonu) na naličju lijevo prave i desno krivotvorene novčanice od 1000 dinara - 4000 kruna. Kod krivotvorenih novčanica u ogrlici od bisernih zrna na vratu Merkura prvo zrno je (izrazito) u vratu, a kod pravih novčanica je na vratu.

Arhiv Jugoslavije, Beograd, fond 396. Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije u Mađarskoj - Budimpešti, Odnosi između KJ (KSHS) i Mađarske, 1919-1941, fasc. 15 - 32, Falsifikovanje kruna i dinara u Mađarskoj i njihov promet u KSHS. 1919-1928 god., - Falsifikovane hiljadarke kruna i njihov opis 1920., 32 - 87-88 i 32 - 90-91, - Narodna banka Kralj.[evstva] Srba, Hrvata i Slovenaca, № 16523, Beograd, 6. septembra 1920 Kraljevsko srpskom predstavnštvu Budim Pešta.

Izvori i literatura:

Arhiv Jugoslavije, Beograd,

- fond 65. Ministarstvo trgovine i industrije [Kraljevine Jugoslavije], 1083-2058, Glavnom odboru Narodne banke Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, Ministarstvo trgovine i industrije, 25. maja 1920. [o krivotvorinama dinarsko-krunskih novčanica]

- fond 396. Poslanstvo Kraljevine Jugoslavije u Mađarskoj - Budimpešti, Odnosi između KJ (KSHS) i Mađarske, 1919-1941, fasc. 15 - 32, Falsifikovanje kruna i dinara u Mađarskoj i njihov promet u KSHS. 1919-1928 god.

“Народна банка Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца”, Службене новине Кралјевства Срба, Хрвата и Словенаца, бр. 39, 21. 2. 1920., 3.-4. [обавјест о пуштању у оптијецјај и опис новчаница Министарства финансија Кралјевства ШС од 1000 динара - 4000 круна, 100 динара - 400 круна, 20 динара - 80 круна, 10 динара 40 круна и 5 динара - 20 круна]

“Народна банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца”, Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, бр. 70, 25. 3. 1929., 2. [обавјест о повлачењу из оптијецјаја и опис новчанице Министарства финансија Кралјевства ШС од 1000 динара - 4000 круна]

Barac Borna, Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije / Banknotes of the Yugoslavia and the States of the Former Yugoslavia 1767-2002 (Zagreb: Obol - naklada. d.o.o., 2002.)

Becić Ivan M., Finansijska politika Kraljevine SHS 1918-1923. (Beograd: Stubovi kulture, 2003.)

Бецић Иван М., Министарство финансија Краљевине Југославије 1918-1941 (Београд: Институт за савремену историју, 2012.)

“Billet de 100 francs bleu (1863)”, [https://fr.wikipedia.org/wiki/Billet_de_100_francs_bleu_\(1863\)](https://fr.wikipedia.org/wiki/Billet_de_100_francs_bleu_(1863)) (pristupljeno 10.11.2019.)

Geiger Vladimir, “Izvještaj o krivotvorinama novčanice od 10 dinara - 40 kruna Ministarstva financija Kraljevstva SHS izdanja 1919. godine”, Numizmatičke vijesti, br. 72, (2019.), 157.-166.

Geiger Vladimir, “Krivotvorine novčanice od 20 dinara/80 kruna (1919.) Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca”, Numizmatičke vijesti, br. 63, (2010.), 156.-162.

Geiger Vladimir, “Naši likovni umjetnici, autori jugoslavenskih novčanica međuratnog razdoblja (1918.-1941.)”, Numizmatičke vijesti, br. 38, (1984.), 91.-99.

Geiger Vladimir, “Politička i ideološka pozadina dizajna i ikonografije jugoslavenskih novčanica, 1919.-1929.”, u: Jugoslavija između ujedinjenja i razlaza. Hrvatsko-srpski odnosi u kontekstu društvenog razvoja dve Jugoslavije 1918-1991, ur. Bojan Dimitrijević i Mario Jareb (Beograd: Institut za savremenu istoriju - Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2018.), 67.-106.

Geiger Vladimir, “Prilog poznavanju krivotvorenja novčanica Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/ Jugoslavije”, Numizmatičke vijesti, br. 56, (2003.), 219.-228.

Geiger Vladimir i Hasanpašić Osman, “Grafički dizajn novca. Naši likovni umjetnici autori jugoslavenskih novčanica međuratnog razdoblja (1918-1941)” (2), Pogled, List Radne zajednice Zagrebačka banka, god. III, br. 17, (1985.), 3.

Хаџи-Пешић Јован, Новац Краљевине Југославије 1918-1941. (Београд: Народна банка Југославије, 1995.)

Jelinčić Zmago, Dinarsko kronska serija/Dinar Crown series (Ljubljana: Samozaložba [Vlastita naklada], 1997.)

Jelinčić Zmago, “Dinarsko - kronska serija” (1-3), Numizmatički časopis Dinar, br. 7 - br. 9, (1997. - 1998.), (1) br. 7, 36.-39., (2) br. 8, 38.-40., (3) br. 9, 36.-38.

- Jelinčić Zmago*, Katalog bankovcev jugoslovenskih dežel / Katalog novčanica jugoslavenskih zemalja / Paper money catalogue of Yugoslav countries, 1. del - redne izdaje/1. dio - redovna izdanja/Part 1 - regular issues (Ljubljana: Samozaložba [Vlastita naklada], 1988.)
- “Југословенски динар”, https://sr.wikipedia.org/wiki/Југословенски_динар (pristupljeno 15.7.2019.)
- Лазаревић Васа*, Међународна полиција. Историја, рад, резултати (Београд: Издање пишчево, 1933.)
- Народна Банка 1884 - 1934 ([Београд]: Завод за израду новчаница - Топчидер, [1934.]
- Новчанице Југославије 1918 - 1997, прир. Војислав Томић, Станко Џвијан (Београд: Народна банка Југославије, 1997.)
- Pantelić Svetlana*, “Dinarsko - krunske novčanice” / “Dinar - Crown Banknotes”, Bankarstvo, vol. 46, br. 3, (2017.), 130.-141.
- Pantelić Svetlana*, “Novčanica od 1 i pola dinara iz 1919. godine - prvi novac Kraljevine SHS” / “The 1-Dinar and 1/2-Dinar Banknotes from 1919 - The first Banknotes of the Kingdom of SCS”, Bankarstvo, vol. 46, br. 2, (2017.), 130.-139.
- Stojanović Željko*, Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije / Standardkatalog für das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Standard Reference Guide to Serbian and Yugoslav Paper Money (Beograd: Sanimex, 2007.)
- Стојановић Жељко*, Новчанице Народне банке 1884-2004 (Београд: Југословенски преглед, 2004.)
- Stojanović Željko*, Papirni novac Srbije i Jugoslavije / Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens / Paper Money of Serbia and Yugoslavia (Beograd: Željko Stojanović [Vlastita naklada], 1996.)
- Stokin Milorad*, “Notafilija. Novčanice Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca”, <http://fragmentikulture.com/novcanice-kraljevine-srba-hrvata-i-slovenaca/> (pristupljeno 10.7.2019.)
- Ugričić Miodrag*, Novčani sistem Jugoslavije (Beograd: Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije, 1967.)
- Višćević Zlatko*, Kovanice i novčanice Jugoslavije, Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije / Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia (Rijeka: Numizmatičko društvo “Castua” Kastav, 2011.)
- Višćević Zlatko*, The Guide to Coins and Banknotes of Yugoslavia, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Montenegro and Macedonia (Rijeka: Zlatko Višćević [Vlastita naklada], 2007.)
- Višćević Zlatko*, “Pravopisne greške na novčanicama Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca”, <http://blog.dnevnik.hr/hrvatskanumizmatika/2011/10/index.html> (pristupljeno 20.4.2019.)